

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.12>
УДК 1:316.7:929 (092) Я.Розумний

Майя Мозер

Кандидат філологічних наук, директор
Центру вивчення творчої спадщини Івана Франка,
філософський факультет,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-3876-0430
Email: maiia.moser.ua@gmail.com

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯРОСЛАВА РОЗУМНОГО У КОНТЕКСТІ ШИРЕННЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ІВАНА ФРАНКА СЕРЕД УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ

Анотація. У статті проведено аналіз проукраїнської діяльності відомого канадійського діаспорянина, мовознавця і літературознавця, доктора філософії та славістики Ярослава Григоровича Розумного. Серед чотирьох хвиль української еміграції саме третя відзначилася великою кількістю інтелігенції та науковців. Саме вони, у тому числі й професор Я. Розумний, згуртувалися у безпартійні неприбуткові організації, які репрезентували та підтримували українську громаду. Такі об'єднання сприяли розвиткові українського громадського, культурного, релігійного та політичного життя в діаспорі. Головними їхніми завданнями було представлення інтересів українців у діаспорі, налаштування та координація міжнародних зв'язків, розвиток громадянського суспільства українців із українською національною ідентичністю, духом та мовою.

Цих емігрантів об'єднувала відданість ідеї незалежності України й відновлення української суверенної держави. Вони постійно виступали проти русифікації української мови й культури, різко протестували проти ув'язнення чи фізичного нищення українських дисидентів. Так, Ярослав Розумний, змушений покинути рідну землю, сповідував головну заповідь українського емігранта – „постійно носити на собі тягар і обов'язок супроти неньки”. Це призвело до того, що саме він у 1990-1992 роках став співзасновником і головою Манітобського відділу прихильників Народного Руху України.

Живучи й працюючи в Канаді, Я. Розумний серцем залишався з Україною. Він поширював ідеї творчої спадщини Івана Франка серед українських емігрантів, використовуючи їх задля розширення діпазону сприйняття української культури у світі. Хоча Я. Розумний мешкав у Вінніпезі, він докладав чимало зусиль для відродження Києво-Могилянської Академії. У 1992 році він став представником Національного Університету „Києво-Могилянська Академія” в Канаді, а згодом і членом її Міжнародної Консультаційної Ради. 1996 року Ярослава Розумного нагороджено званням Почесного професора Національного Університету „Києво-Могилянська Академія”.

Ключові слова: Ярослав Розумний, Іван Франко, Канада, українська діаспора, національна ідентичність.

Maia Moser

Ph.D. in Philological Sciences
Taras Shevchenko National University of Kyiv

YAROSLAV ROZUMNYI'S EDUCATIONAL ACTIVITIES AIMING AT THE DISSEMINATION OF IVAN FRANKO'S CREATIVE LEGACY AMONG UKRAINIAN EMIGRANTS

Abstract. The article analyzes the pro-Ukrainian activities carried out by Yaroslav Rozumnyi, the renowned Canadian Ukrainian emigrant, linguist and literary scholar, a doctor of philosophy and Slavic studies. It was primarily the third of four waves of Ukrainian emigration to North America that was marked by a high percentage of migrants with an intellectual and scholarly background. These emigrants, among them Yaroslav Rozumnyi, gathered in non-profit non-party organizations that represented and supported the Ukrainian community, contributed to the development of Ukrainian organizations, to the cultural, religious and political vitality of Canada's Ukrainians. Their major goal was the representation of Ukrainians in the diaspora, the establishment and coordination of international relations, the development of a civic society among Ukrainians with their Ukrainian national identity, spirit, and language.

These people were united by their commitment to the idea of an independent Ukrainian state and the renovation of Ukraine's sovereignty. They did not cease to protest against the ongoing Russification of Ukrainian culture and the Ukrainian language, stood up against arrests or the physical destruction of Ukrainian dissidents. Yaroslav Rozumnyi, who was forced to leave his native country for political reasons, devoted his entire life to his major principle "to carry on the burden and one's duty for the Motherland." As a consequence, he, in the period from 1990 to 1992, became a co-founder and chairman of the Manitoba branch of the supporters of the party "Narodnyi Rukh Ukrainy" ("National Movement of Ukraine").

While living and working in Canada, Rozumnyi's heart kept beating for Ukraine. While analyzing various aspects of Franko's texts in German-language scholarly organs, Rozumnyi used them for a broadening of the perception of Ukrainian culture in the world and disseminated Ivan Franko's creative legacy among Ukrainian emigrants. Although Yaroslav Rozumnyi was a resident of Canada he contributed a lot to the revival of Kyiv-Mohyla Academy. In 1992, he became the representative of Kyiv-Mohyla Academy in Canada and, subsequently, a member of its International Consultative Council. In 1996, Yaroslav Rozumnyi was awarded the title of honorary professor at the National University of Kyiv-Mohyla Academy.

Key words: Yaroslav Rozumnyi, Ivan Franko, Canada, Ukrainian diaspora, national identity.

Постановка проблеми. Актуальність цієї праці полягає у підкресленні визначної ролі, яку відіграв славний канадійський діаспорянин, мовознавець і літературознавець, доктор філософії та славістики Ярослав Розумний, поширюючи серед українських емігрантів творчу спадщину Івана Франка для загартування національного самоусвідомлення канадійських українців. Мова Франкового слова виступала одним із факторів, що формує та закріплює їхню національну ідентичність. Запропоноване дослідження полягає у вивченні впливу його громадської, наукової діяльності та особистісних переконань на кшталт його висловлювання: «на власні сили України поки що полишати не можна. Особливо не може цього робити діаспорний інтелігент» [1, с. 145].

Аналіз наукових публікацій. Окремі аспекти дослідження, присвячені українськомовним канадійським діаспорним об'єднанням, проблемі формування їхньої національної ідентичності, культурно-політичним рухам українських громад у Канаді, зустрічаються у працях Л. Грекул, Д. Гусар-Струка, Дж. Кулик-Кіфер, Л. Я. Луцюка, М. Марунчака, Г. Потребенко, П. Саварина, В. Сучаки, П. Юзика та ін. У цій статті використано насамперед опубліковану завідувачем кафедри історії світового українства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктором історичних наук, професором Володимиром Сергійчуком магістерську працю Ярослава Розумного «Одиниця і громада у творчості Івана Франка» [5], чимало його тематичних наукових матеріалів і публікацій та проаналізовано силу впливу поширюваної ним інформації.

Мета статті – за допомогою біхевіористичних методів політичних досліджень окреслити загальну картину суспільно-політичної активності канадійської громади XIX-XX ст. українського походження і в цьому контексті виокремити наукову та культурологічну діяльність Ярослава Розумного. Участь громадян у політиці яскраво окреслює психологію людей та їхню громадянську егоцентричну поведінку. Діаспоряни утворюють типовий продукт системи, в якій вони вижили та яка їх сформувала, створюючи

відповідну комунікативну ситуацію. Сьогодні число народжених канадійців українського роду складає наразі майже 90 відсотків. Вони вже не емігранти й не завжди вважають себе діаспорою, тому напрямки мислення та ціннісні вподобання різняться. Спробуємо дослідити, як саме просвітницька діяльність Ярослава Розумного впливала на формування національної ідентичності українських діаспорян Канади останніх хвиль еміграції.

Виклад основного матеріалу.

«Порозуміймося! Ми бажали б бачити на Україні по селах і містах серед мас робочого народу рух просвітний, національний і політичний...» [11, с. 811-819] – керуючись у житті цим Франковим покликом, мовознавець і літературознавець, доктор філософії та доктор славістики, видатний українець Ярослав Григорович Розумний, змушений покинути рідну землю з політичних причин, весь вік проніс на собі тягар і обов'язок служити Україні.

Народився Ярослав Розумний 6 вересня 1925 року в селі Вичілки (сьогодні с. Гончарівка) Тернопільської області в Україні. До заможного батька-хлібороба ще в 1940-му році приходили «з району», примусово запрошуючи до колгоспу й погрожуючи Сибіром за відмову. «Нас мали вивезти на Сибір 26 червня 1941 року, а 22 червня почалася німецько-советська війна <...> Мій виїзд до Канади не був шуканням кращого життя. Ми емігрували до тієї країни, котра хотіла прийняти воєнних біженців. Ми всі мріяли про поворот додому, у визволену Україну» [7, с. 136].

З 1946 р. Ярослав навчався в Українській католицькій семінарії Гіршберґа (Німеччина), згодом у Вищій філософсько-теологічній школі Ділінґена (Німеччина), з 1950 р. - в Українській католицькій семінарії Кулемборґа (Нідерланди). Від 1951-го року студював славистику в Оттаві, де 1958 р. здобув ступінь магістра, захистивши працю «Одиниця і громада в творчості Івана Франка» (див. Рис. 1.), а 1968 р. в Оттавському Університеті - ступінь доктора наук. Живучи й працюючи в Канаді, він жив Україною.

Сім'я професора Ярослава Розумного належить до третьої хвилі української еміграції, що розпочалася за часів Другої світової війни та була

зумовлена політичними мотивами. Повоєнні емігранти, певним відсотком яких були репресовані українські інтелігенти переважно з підпольської Галичини, відверто сповідували антирадянські погляди. Більшість емігрантів третьої хвилі осіла в Канаді, США, Великій Британії, Австралії, Бразилії, Аргентині, Франції.

У Канаді українці становлять 9-ту за чисельністю мовно-етнічну групу [14], а сама Канада є третьою країною світу за кількістю етнічних українців (після України та Російської Федерації). Українців Канади називають канадськими українцями або ж особами українського походження, які вже народжені в Канаді чи прибули на переселення до Канади, що мають статус резидента / громадянина країни.

За словами Ярослава Розумного, серед канадських українців були прибічники національно-незалежницького крила та група так званих «прогресистів», які мали Товариство Об'єднаних Українських Канадців (ТОУК), що співпрацювали з комуністичним урядом в Україні та Комуністичною партією СРСР. Угрупування ТОУК постійно намагалося очорнити перед канадською спільнотою й урядом українців національного табору, об'єднаних у Конгресі Українців Канади (КУК). Саме українці третьої хвилі еміграції були політичними біженцями часів Другої світової війни. Серед них – громадські та політичні активісти, академіки, митці, літератори, університетська й шкільна молодь, ветерани армій різних часів, робітники, селяни та молодь, що була забрана німцями на примусову працю до Німеччини. Тобто, вони охоплювали представників усіх суспільних прошарків із усієї України, що ґрунтовно переродили суспільно-культурний та громадсько-політичний комплекс української Канади. «Будучи своєрідним міні-суспільством поза материком і з національно-політичною місією, ця група була надзвичайно динамічною й мала великий політичний вплив на теренах свого поселення. Весь час стоячи лицем до України, ця еміграція постійно реагувала на зловживання в радянській політиці й науці» [3].

Ярослав Розумний за своїм покликанням, як науковець і педагог, працював у низці університетів світу - Лаврентійському (Канада, 1963-1964 рр.), Західно-Мічиганському (США, 1963-1964 рр.), Манітобському (Канада, 1964-1996 рр.), Оттавському (1972 р.), Українському Католицькому (Рим, 1987 р.) та Українському Вільному Університеті (м. Мюнхен, 1993-1996 рр.). Упродовж 1977-1980 років він був Президентом Канадської УВАН «Ukrainian Free Academy of Sciences in Canada».

Серед авторського творчого доробку Я. Розумного є такі праці: «Етимологія власних імен у "Лексиконі" Памва Беринди» (1976 р., англ. м.); «Походження Памва Беринди» (1976 р.); «Острозька Біблія та інші джерела „Лексикону“ Памва Беринди (1627)» (1989 р., англ. м.); розвідки з методики викладання української мови «Про підручники української мови» (1978 р.); рецензії на окремі підручники та чимало наукових статей – «Героїка та

антигероїка: Тема війни в поезії шістдесятників і Нью-Йоркської групи» (Сучасність. 1986. № 11. С. 45-51); «Проблеми людських взаємин у „Камінному господарі“ Лесі Українки» (Слово. Збірник 5. Едмонтон: ОУП «Слово», 1973. С. 205-210); «Улас Самчук (1905-1987)» (Сучасність. 1987. Ч. 12. С. 30-34).

У дослідженні української літератури XIX-XX ст. Ярослав Розумний підходить з методологічних позицій І. Франка. «Мені подобається метода Франка <...> – своєрідний еклектизм. Хочу, щоб воно стосувалося розуму й чуттєвості і навпаки», - писав він у цьому зв'язку [9]. В Україні за радянських часів Івана Франка банально презентували як революціонера зі соціалістичними поглядами, а Ярослав Розумний, зосередившись на проблемі одиниці й громади, сягнув глибше та побачив, що «рушійним ідеалом Франкової одиниці є ідеал національної самостійності – культурної й політичної» [5, с. 59].

У своїй магістерській праці Ярослав Розумний досліджує Франкову наукову та громадську діяльність, яка насамперед була сконцентрована на взаємодії двох головних елементів – концепції одиниці та ролі громади: «Проблема одиниці і громади – це провідний мотив у творчості Івана Франка» [5, с. 8]. Ярослав Григорович підкреслює утворення Іваном Франком в масах усвідомлення власної самоідентичності та суспільно-політичної відповідальності, спрямоване на забезпечення повновладдя народу. Франко «наділяє громаду великою силою, перед якою ніщо не може встоятись» [5, с. 8].

Розглянувши й опрацювавши аспекти Франкових виступів у німецькомовних наукових виданнях, Ярослав Розумний використовував їх задля розширення діапазону сприйняття української культури у світі. Професором було акцентовано увагу на її самобутності, широті східноєвропейської візантійської духовної й естетичної традиції. Адже Іван Франко працював за методою доповнення й увиразнення, що підкреслювало багатство української давньої літератури та фольклору. Проаналізувавши Франкові праці, такі як «Мойсей», «Смерть Каїна», «Іван Вишенський», Ярослав Розумний доносив до громади головні ідеї: «Теми одиниці, народу, провідника та їх стосунків часто з'являються у Франковій творчості, а в поемі "Мойсей" він їх начебто синтезує» [4, с. 18-21]. Саме пропагуванням поведінки Франкових героїв – «вічних шукачів доріг до свого народу, людства й до себе самого. Усі вони етично наснажені та мислять категоріями гуманно поєданого особистого із загальним. Така була доба й така була потреба. Вона не змінилась» – таким чином професор культивував культуру уникання соціальних конфліктів, налагоджуючи суспільні комунікації. «Франко, хоч попадав у конфлікт із суспільністю і з самим собою, вийшов з цієї боротьби переможно й показав шлях грядучим поколінням» [5, с. 68].

Іван Франко закликав інтелігенцію до самовдосконалення: «Але щоб слово сталося ділом, треба поперед усього щоб наша інтелігенція була інтелігенцією, щоб позбулася своєї тісноглядної категорійності та кастової зарозумілості. Треба духа толеранції і виrozumілості для відмінних особистих переконань. Треба духа свободи і любові до правди та до народу в публічній дискусії. Треба докладного і ненастанного пізнання потреб і бажань народу. Треба щирого, безоглядного здруження з народом» [10, с.202]. Аналогічно і Ярослав Розумний звертається до освіченої української еліти наступними словами: «Перед інтелігенцією стоїть велика відповідальність за долю української культури й мови, які зведено до третьорядної ролі, а вони повинні бути не лише престижною візитівкою вдома й поза домом, а також об'єднуючим чинником усіх громадян держави. Кожна держава повинна мати свій мовно-національний характер, який віддзеркалював би тубільну корінну більшість. Культура мусить бути на високому рівні й мусить бути гомогенною та монолітною, бо без неї не може бути монолітної держави» [3].

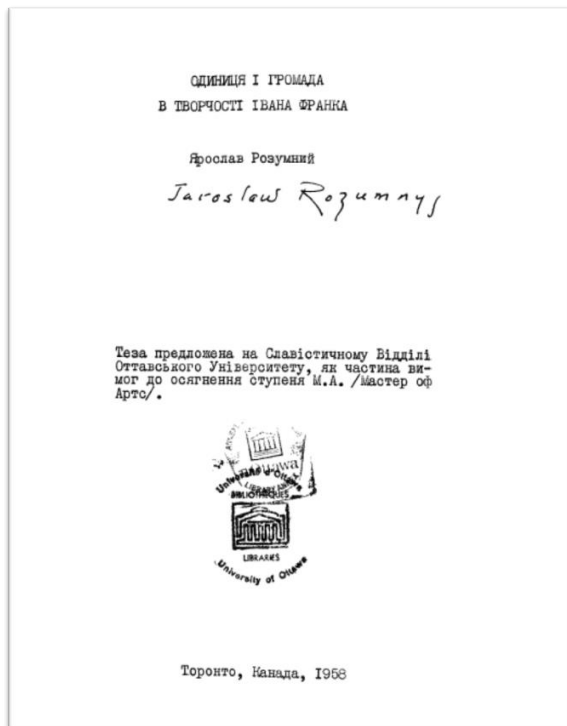

Рис. 1. Магістерська праця Я. Розумного «Одиниця і громада в творчості Івана Франка», Торонто, Канада, 1958 р.

Висновки і пропозиції. Перед нами Ярослав Розумний постає як наслідувач великого Каменяра, переконань якого він заповзято дотримувався і докладав усіх зусиль для розвитку взаємин українців із українськими діаспорянами. Динаміка самоусвідомлення власної ідентичності діаспори завжди залежать від почуття гідності держави та її влади. Творчість Ярослава Розумного допомагає

стверджувати: щоб уникати суспільних зіткнень, які зумовлюють проблемне функціонування особи як одиниці людського суспільства та її взаємодії з громадою, потрібно виховати певний рівень культури суспільства.

Помер Ярослав Розумний 8 грудня 2013 року, все життя віддаючи себе Україні, підтримуючи Національний Університет «Києво-Могилянська Академія», налаштовуючи на ефективний комунікативний лад українську діаспору. Після смерті він отримав неабияке визнання вихованої ним спільноти, яка відносила його «до винятково працюючих та шанованих і люблених серед студентства високих шкіл викладачів у Канаді, США, Італії (УКУ), Німеччині (УВУ), Австралії та Україні» [12]. Можна вважати, що патріотичне налаштування української діаспори в Канаді останніх століть значною мірою є наслідком просвітницької діяльності Ярослава Розумного, до якої він докладав зусиль протягом усього свого життя.

1. Видатні українці світу. Ужгород : Видавництво „Мистецька лінія”, 2002. С. 145.
2. Мельничук Б. Розумний Ярослав Григорович. *Тернопільський енциклопедичний словник* : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат „Збруч”, 2008. Т. 3 : П-Я. С. 190.
3. Розумний Я. Г. Канадська діаспора й НАУКМА. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10040>
4. Розумний Я. Г. «Народе мій... твоїм будучим душу я тривожу». *Вісник Академії адвокатури України*. 2006. Вип. 6. С. 8-21.
5. Розумний Я. Г. Одиниця і громада в творчості Івана Франка. Вишгород: ПП Сергійчук М.І., 2020. 68 с.
6. Розумний Я. Г. Українці в Канаді: Причини сучасної кризи. *Наука самопізнання народу. Збірник матеріалів і наукових праць. На пошану 70-річчя Петра Кононенка*. Київ : „Веселка”, 2002. С. 181-189.
7. Розумний Я. Г. «Я буду допомагати Україні, доки сил буде». *Видатні українці світу*. Ужгород : Мистецька лінія, 2002. С. 136.
8. Розумний Ярослав Григорович. *Шевченківська енциклопедія*: Т. 5: П-С: у 6 т. / Гол. ред. М. Г. Жулинський. Київ : Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2015. С. 515-516.
9. Тарнашинська Л. Бесіда з Я. Розумним. *Літературна Україна*. 24 листопада 1994 р.
10. Франко І. Я. Кілька слів о тім, як упорядкувати і провадити наші людові видавництва. *Зібрання творів у 50 томах*. К. : Наукова думка, 1986. Т. 45. 575 с.
11. Франко І. Я. Коли не по конях, так хоч по оглоблях. *Додаткові томи до зібрання творів у 50 томах*. Київ: Наукова думка, 2010. Т. 54. С. 811-819.
12. Ярослав Розумний і його історія УВАН у Канаді (до п'ятиріччя його смерті). URL: <https://www.newpathway.ca/yaroslav-rozumnyy-i-yogo-istoriya-uvan-u/>
13. Oleh S. Ilnytskyj. Jaroslav Rozumnyj (1925-2013). *Canadian Slavonic Papers*. 2013. 55: 3-4. P. 301-302. URL: <https://www.tandfonline.com/loi/rcsp20>

14. Statistics Canada is the national statistical office. 2021. URL: www.statcan.gc.ca

References

1. *Vydatni ukraintsi svitu* [Outstanding Ukrainians of the world] (2002). Uzhhorod : Vydavnytstvo „Mystetska liniia”. P. 145 (in Ukrainian).
2. Melnychuk B. (2008). *Rozumnyi Yaroslav Hryhorovych* [Rozumnyi Yaroslav Hryhorovych]. *Ternopilskyi entsyklopedychnyi slovnyk : u 4 t.* [Ternopil encyclopedic dictionary: in 4 volumes] / redkol.: H. Yavorskyi ta in. Ternopil : Vydavnycho-polihrafichnyi kombinat „Zbruch”. T. 3 : P-Ya. P. 190 (in Ukrainian).
3. Rozumnyi Ya. H. (2021). *Kanadska diaspora u NaUKMA* [Canadian Diaspora and NaUKMA]. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10040> (in Ukrainian).
4. Rozumnyi Ya. H. (2006). «*Narode mii... tvoim buduchym dushu ya tryvozhu*» [„My people ... I am disturbing your future soul”]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy* [Bulletin of the Lawyer Academy of Ukraine]. Issue 6. P. 8-21 (in Ukrainian).
5. Rozumnyi Ya. H. (2020). *Odynytsia i hromada v tvorchosti Ivana Franka*. [Unit and community in the works of Ivan Franko.]. Vyshhorod: PP Serhiichuk M.I. 68 p. (in Ukrainian).
6. Rozumnyi Ya. H. (2002). *Ukraintsi v Kanadi: Prychyny suchasnoi kryzy* [Ukrainians in Canada: Causes of the current crisis]. *Nauka samopiznannia narodu. Zbirnyk materialiv i naukovykh prats. Na poshanu 70-richchia Petra Kononenka* [The science of self-knowledge of the people. Collection of materials and scientific works. In honor of the 70th anniversary of Peter Kononenko]. Kyiv : „Veselka”. P. 181-189 (in Ukrainian).

7. Rozumnyi Ya. H. (2002). “*Ya budu dopomahaty Ukraini, doky syl bude*” [“I will help Ukraine as long as I have the strength”]. *Vydatni ukraintsi svitu* [Outstanding Ukrainians of the world]. Uzhhorod: “Mystetska liniia”. P. 136 (in Ukrainian).
8. Rozumnyi Yaroslav Hryhorovych (2015). *Shevchenkivska entsyklopediia* [Shevchenko's encyclopedia]. U 6 t. / M. H. Zhulynskyi (ed.). Vol. 5 : P -S. Kyiv : Institute of literature im. T. H. Shevchenka. P. 515-516 (in Ukrainian).
9. Tarnashynska L. (1994). *Besida z Ya. Rozumnym* [Conversation with Ya. Rozumnyi]. *Literaturna Ukraina* [Literary Ukraine]. 24.06 (in Ukrainian).
10. Franko I. Ya. (1986). *Kilka sliv o tim, yak uporiadkuvaty i provadyty nashi liudovi vydavnytstva* [A few words about how to organize and run our people's publishing houses]. *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* [Collection of works in 50 volumes]. Vol. 45. Kyiv : Naukova dumka. 575 p. (in Ukrainian).
11. Franko I. Ya. (2010). *Koly ne po koniakh, tak khoch po ohlobliakh* [If not on horses, so at least on the precipices]. *Dodatkovy tomy do zibrannia tvoriv u 50-y tomakh* [Additional volumes to the collection of works in 50 volumes]. Vol. 54. Kyiv: Naukova dumka. P. 811-819 (in Ukrainian).
12. Yaroslav Rozumnyi i yoho istoriia UVAN u Kanadi (do piatyrichchia yoho smerty) [Yaroslav Rozumnyi and his history of UVAN in Canada (up to the fifth anniversary of his death)] (2018). URL: <https://www.newpathway.ca/iaroslav-rozumnyi-i-yoho-istoriia-uvan-u/> (in Ukrainian).
13. Oleh S. Ilnytskyj (2013). Jaroslav Rozumnyi (1925-2013). *Canadian Slavonic Papers*. 55: 3-4. P. 301-302. URL: <https://www.tandfonline.com/loi/rcsp20>
14. *Statistics Canada is the national statistical office* (2021). URL: www.statcan.gc.ca

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.13>
УДК 314.7

Микола Обушний,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології,
провідний науковий співробітник
Центру українознавства філософського факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ORCID : 0000-0002-9121-5095
Email: mobushnyy@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ РОСІЇ ДОБИ ПУТІНІЗМУ

Анотація. Стаття присвячена аналізу особливостей етнокультурної діяльності діаспорних організацій українців у Російській Федерації (РФ), початок створення яких пов'язаний з розпадом Радянського Союзу та проголошенням незалежності України (1991 р.). Автор пов'язує їхню появу зі зростанням національної свідомості, в основі якої була покладена ідея незалежності України. Ця ідея в усі